

Lagutskottets yttrande

1985/86:4 y

om betalningsvillkor vid kreditköp

(prop. 1985/86:150 bil. 1 delvis)

LU
1985/86:4 y

Till finansutskottet

Finansutskottet har beslutat bereda lagutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1985/86:150 (kompletteringspropositionen) bil. I såvitt avser betalningsvillkoren vid kreditköp och över eventuella motioner.

I propositionen bereder regeringen riksdagen tillfälle att ta del av vad statsrådet Bengt K. Å. Johansson har anfört om betalningsvillkoren vid kreditköp (hemställan mom. 46).

Med anledning av propositionen har väckts bl. a. motionerna 1985/86:565, 566, 574 och 598.

I motion 565 av Ulf Adelson m. fl. (m) yrkas (yrkande 3) att riksdagen beslutar avskaffa all lagstiftning som bemyndigar regeringen att förordna om betalningsvillkor vid kreditköp.

I motion 566 av Bengt Westerberg m. fl. (fp) yrkas (yrkande 18) att riksdagen beslutar upphäva lagen om betalningsvillkor vid kreditköp.

I motion 574 av Nic Grönvall (m) yrkas att riksdagen beslutar att lagen (1985:580) med bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp skall upphöra att gälla vid utgången av juni månad 1986.

I motion 598 av Martin Olsson m. fl. (c) yrkas att riksdagen beslutar att fr. o. m. den 1 juli 1986 upphäva lagen med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp.

Lagutskottet får anföra följande.

Regler om krediter till konsumenter finns i konsumentkreditlagen (1977:981). Lagen gäller kredit (betalningsansånd eller lån) som är avsedd huvudsakligen för enskilt bruk och som lämnas eller erbjuds konsument av näringsidkare i dennes yrkesmässiga näringsverksamhet. Lagen är också tillämplig på kredit som lämnas av någon annan än en näringsidkare om krediten förmedlas av näringsidkaren som ombud för kreditgivaren.

Bestämmelserna i lagen är av både näringsrättslig och civilrättslig natur och omfattar såväl krediter som lämnas utan direkt samband med köp av varor, dvs. fristående krediter, som kreditköp. Med kreditköp förstås enligt lagen köp av vara då säljaren lämnar köparen anstånd med någon del av betalningen. Kreditköp föreligger också då betalningen helt eller delvis erläggs med belopp som köparen får låna av säljaren eller av annan

kreditgivare på grund av en överenskommelse mellan kreditgivaren och säljaren. Som kreditköp räknas vidare vissa avtal om uthyrning m. m. Vid kreditköp skall enligt 8 § konsumentkreditlagen i princip minst 20 % av varans kontantpris betalas kontant (kontantinsats). Av 9 § följer att en näringsidkare som underlåter att ta ut kontantinsats kan meddelas ett vitesförbud av marknadsdomstolen att fortsätta härmed. Enligt 30 § gäller dock reglerna om kontantinsats och ingripande av marknadsdomstolen inte sådana kreditköp för vilka regeringen meddelat föreskrifter med stöd av lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar eller av lagen (1985:580) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp.

Enligt de båda bemyndigandelagarna får regeringen meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar resp. betalningsvillkor som säljare eller kreditgivare skall tillämpa gentemot konsument vid kreditköp av varor, tjänster och andra nyttigheter.

Lagen med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp antogs av riksdagen våren 1985 (prop. 1984/85:217. LU 1984/85:44) och trädde i kraft den 25 juni 1985. Den ersatte en lag från år 1980 som gav regeringen bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor endast vid kontoköp. Bakgrunden till lagstiftningen var att den ekonomiska utvecklingen under de första månaderna år 1985 gjort det nödvändigt att begränsa sådan konsumtionsökning som byggde på ett ökat utnyttjande av krediter. Syftet med den nya lagen var att regeringen skulle få möjlighet att vidta åtgärder beträffande också andra kreditköp än kontoköp för att begränsa den lånefinansierade privata konsumtionen.

Med stöd av 1975 och 1980 års bemyndigandelagar hade regeringen redan före riksdagsbehandlingen utfärdat förordningen 1985:253 om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar och förordningen (1985:252) om vissa betalningsvillkor vid kontoköp. Båda förordningarna innehöll särskilda regler om kontantinsats och amorteringstid. Efter den nya lagens ikraftträdande skärptes också reglerna för andra kreditköp genom förordningen (1985:610) om betalningsvillkor vid vissa kreditköp. Samtliga tre förordningar gällde härefter i enlighet med den i proposition 1984/85:217 uttalade avsikten till utgången av mars 1986 då de upphävdes av regeringen. För kontokrediterna gäller numera en överenskommelse mellan kontoföretagen, handeln och konsumentverket angående bl. a. marknadsföring och amorteringstakt. Beträffande övriga konsumentkrediter tillämpas åter konsumentkreditlagens regler om kontantinsats.

Vid riksdagsbehandlingen av förslaget till lag med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp framhöll lagutskottet – efter att ha förordat vissa preciseringar av regeringens lagförslag – att den nya lagen även med dessa preciseringar gav regeringen en tämligen långtgående fullmakt att av kreditpolitiska skäl ingripa mot kreditköp och därmed i viss mån sätta konsumentkreditlagen ur spel. Lagstiftning som i likhet med den nu aktuella ger regeringen fullmakt att vidta kreditpolitiska åtgärder av extraordinär natur hade enligt utskottet tidigare getts en begränsad giltighetstid. Mot denna bakgrund och med hänsyn till att skärpta betalningsvillkor skulle komma att medföra nackdelar för konsumenterna och

näringsidkare övervägde utskottet om den föreslagna bemyndigandelagen också borde tidsbegränsas. Utskottet stannade emellertid för att så inte borde ske. Utskottet beaktade därvid bl. a. att de två dävarande bemyndigandelagarna beträffande bilförsäljningen och kontoköpen inte var tidsbegränsade. Enligt utskottets mening var det emellertid angeläget att bemyndigandet inte kvarstod längre än som var nödvändigt. Utskottet förutsatte därför att – om den ekonomiska utvecklingen visade att det efter den 1 juli 1986 inte längre finns något behov av skärpta regler för konsumentkrediterna – regeringen för riksdagen framlade förslag om att lagen upphävs. Skulle det vid denna tidpunkt endast beträffande någon eller några kreditformer behövas ett bemyndigande borde regeringen i stället framlägga förslag om en ny och mindre långtgående lagstiftning. Om det däremot enligt regeringens bedömande även efter den 1 juli 1986 finns ett behov av den nu aktuella lagen borde regeringen i skrivelse till riksdagen redovisa skälen för sin bedömning.

I den nu aktuella propositionen framhåller föredragande statsrådet att syftet med en bemyndigandelag av förevarande slag är att ge regeringen möjlighet att, i särskilt uppkomna lägen, påverka hushållens kreditvolym och konsumtion. Behov av sådana restriktioner som här avses kan enligt statsrådet uppkomma t. ex. i samband med andra penningpolitiska åtgärder och de måste då kunna sättas in med omedelbar verkan. Statsrådet understryker att behovet av åtgärder, i likhet med vad som gällde våren 1985, kan uppkomma också i framtiden även om balansbristerna i ekonomin nu begränsats och den ekonomiska utvecklingen går i rätt riktning. Utgångspunkten bör dock vara att bemyndigandet så långt möjligt inte skall behöva utnyttjas och om så sker endast för en begränsad period. Enligt statsrådet finns det således fortfarande behov av en bemyndigandelag avseende konsumentkrediter, vilken gör det möjligt för regeringen att snabbt kunna ingripa med konsumtionsdämpande åtgärder, när detta är motiverat av ekonomisk-politiska skäl.

Motionärerna i motion 565 (m) framhåller att alla kreditpolitiska åtgärder som syftar till att dämpa konsumtionen bör vara marknadskonforma. Alla kvarvarande regleringar av kreditmarknaden bör därför avskaffas, och motionärerna yrkar att båda de nu aktuella bemyndigandelagarna upphävs.

Enligt motionärerna i motion 566 (fp) är de skäl som anförs i propositionen för ett bibehållande av 1985 års bemyndigandelag inte tillräckliga. Motionärerna hänvisar till att propositionen ger en mycket ljus bild av svensk ekonomi och att en väntad ökning av den privata konsumtionen uppenbarligen inte ger regeringen någon anledning till oro. Enligt motionärerna är det därför inte befogat att lagstiftningen skall fortsätta att gälla.

I motion 574 (m) framhålls att vad som anförs i propositionen inte står i överensstämmelse med lagutskottets uttalande år 1985. Motionären anför att 1985 års bemyndigandelag är alltför långtgående för att kunna accepteras. Motionären anser därför att lagen bör upphävas.

Också i motion 598 (c) framhålls att den ekonomiska utvecklingen inte ger skäl för ett bibehållande av 1985 års bemyndigandelag. Motionärerna anser vidare att lagen ger regeringen alltför långtgående möjligheter att införa kreditbegränsningar som i hög grad kan påverka enskilda människors normala livsvillkor och ekonomi. Rent faktiskt kan enligt motionärerna

regeringen helt förbjuda kreditköp och därigenom sätta konsumentkreditlagen ur spel, en lag som tillkommit till skydd för konsumenterna. 1985 års bemyndigandelag bör därför upphävas.

Mot bakgrund av de uttalanden som lagutskottet gjorde då bemyndigandelagen beträffande kreditköpen infördes anser utskottet att det hade varit till fördel om regeringen mera utförligt än som nu skett hade redovisat skälen för sin bedömning att lagstiftningen fortfarande behövs. En sådan redovisning skulle ha givit riksdagen ett bättre underlag för sitt ställningstagande i frågan. Det ankommer i och för sig inte på lagutskottet att bedöma den ekonomiska utvecklingen och vilka åtgärder som är erforderliga från samhällsekonomiska utgångspunkter. Utskottet anser sig dock kunna konstatera att det övergripande målet för politiken måste vara att återställa balansen i vår ekonomi. Även om, som framhålls i propositionen, balansbristerna i ekonomin nu begränsats och den ekonomiska utvecklingen går i rätt riktning är framtidsutsikterna ännu osäkra. Det kan således fortfarande uppkomma situationer då hushållens kreditvolym och konsumtion måste begränsas. I sådana lägen är det viktigt att kreditpolitiska åtgärder kan sättas in snabbt. Erfarenheterna visar att det är nödvändigt att regeringen håller en högre beredskap när det gäller konsumentkrediterna än som tidigare var nödvändigt. Om regeringen inte har bemyndigande att vidta erforderliga åtgärder utan måste begära fullmakt från riksdagen innan åtgärderna kan genomföras skulle enligt utskottets mening detta kunna medföra allvarliga konsekvenser för samhällsekonomin.

På grund av det anförda delar lagutskottet regeringens uppfattning att det fortfarande finns ett behov av en bemyndigandelag avseende konsumentkrediter, vilken gör det möjligt för regeringen att snabbt kunna ingripa med konsumtionsdämpande åtgärder, när detta är motiverat av ekonomiskpolitiska skäl. Något hinder på grund av regeringsformens bestämmelser mot att bemyndigandelagen får fortsätta gälla finns lika litet nu som då lagen antogs. Med hänsyn till att lagen ger regeringen en tämligen långtgående fullmakt att ingripa mot kreditköp och därmed i viss mån sätta konsumentkreditlagen ur spel vill utskottet stryka under att bemyndigandet inte är avsett att tas i bruk annat än i nödfall. Som framhålls i propositionen bör utgångspunkten vara att bemyndigandet så långt möjligt inte skall behöva utnyttjas och om så sker endast för en begränsad period. I likhet med vad lagutskottet anförde år 1985 förutsätter utskottet vidare att regeringen, då föreskrifter med stöd av lagen skall utfärdas, noga överväger vilka kreditköpsformer som behöver regleras och i författningstexten försöker precisera dem. Utskottet vill också hänvisa till sitt tidigare uttalande om vikten av att regeringen därvid tar hänsyn till de särskilda problem som till följd av en kreditstramning kan drabba vissa branscher av näringslivet och mindre kapitalstarka konsumenter.

Avslutningsvis vill utskottet hänvisa till att lagen (1974:922) om kreditpolitiska medel gäller för en tid av tre år. Efter den senaste förlängningen gäller lagen till utgången av år 1986. I kompletteringspropositionen framhålls att det kan finnas skäl att överväga en närmare samordning mellan bemyndigandelagarna och övrig kreditpolitisk lagstiftning. Ett sådant övervägande bör lämpligen kunna ske i samband med beredningen av frågan om en eventuell

förlängning av den kreditpolitiska lagstiftningen. Utskottet vill med anledning av det anförda framhålla att några lagtekniska hinder inte möter mot en sådan samordning, som kan ha vissa fördelar.

Med hänvisning till det anförda förordar lagutskottet att motionerna 565 yrkande 3 i denna del, 566 yrkande 18, 574 och 598 avstyrks av finansutskottet.

Motion 565 yrkande 3 i vad det avser bemyndigandet för regeringen att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar föranleder inte något uttalande från lagutskottets sida.

Stockholm den 22 maj 1986

På lagutskottets vägnar

Per-Olof Strindberg

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Stig Gustafsson (s), Martin Olsson (c), Inga-Britt Johansson (s), Allan Ekström (m), Bengt Kronblad (s), Inger Hestvik (s), Gunnar Thollander (s), Ewa Hedkvist Petersen (s), Ewy Möller (m), Kjell-Arne Welin (fp), Kersti Johansson (c), Marianne Carlström (s) och Hugo Hegeland (m).

Avvikande mening

Per-Olof Strindberg (m), Martin Olsson (c), Allan Ekström (m), Ewy Möller (m), Kjell-Arne Welin (fp), Kersti Johansson (c) och Hugo Hegeland (m) anser att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 4 med "Mot bakgrund" och slutar på s. 5 med "av finansutskottet" bort ha följande lydelse.

Lagutskottet vill för sin del framhålla att det nuvarande bemyndigandet för regeringen att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp innebär en långtgående fullmakt att av kreditpolitiska skäl ingripa mot konsumentkrediterna och därmed sätta konsumentkreditlagen ur spel. Formellt sett ger bemyndigandet möjlighet att helt förbjuda köp som inte sker mot kontant betalning. Enligt utskottets mening kan en så vittgående fullmaktslagstiftning inte accepteras av flera skäl. Bl. a. kan regeringens möjligheter att med stöd av bemyndigandet strama åt handeln på kredit få allvarliga effekter på den fria prisbildningen och leda till inte godtagbara ingrepp i enskilda konsumenters levnadsvillkor. Särskilt allvarlig kan situationen bli för mindre kapitalstarka konsumentgrupper.

Utskottet vill vidare framhålla att det är tvivelaktigt om bemyndigandet kan anses förenligt med grunderna för reglerna om riksdagens normgivningskompetens i 8 kap. 2 § regeringsformen. Frågan berördes inte närmare under förarbetena till lagen, och lagstiftningen blev inte heller föremål för granskning av lagrådet.

Redan på grund av anförda skäl ställer sig utskottet avvisande till att bemyndigandet skall få fortsätta att gälla. Härtill kommer att vad som anförs i propositionen inte ger belägg för att det fortfarande finns ett behov av lagstiftningen. Tvärtom ger uttalandena i propositionen om utvecklingen av

samhällsekonomin närmast stöd för uppfattningen att några kreditåtstramningar inte är erforderliga för närvarande.

LU 1985/86:4 y

På grund av det anförda delar lagutskottet motionärernas uppfattning att bemyndigandet bör upphöra att gälla. Utskottet förordar således att riksdagen med bifall till motionerna 565 yrkande 3 i denna del, 566 yrkande 18, 574 och 598 antar följande:

Förslag till

Lag om upphävande av lagen (1985:580) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp

Härigenom föreskrivs att lagen (1985:580) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp skall upphöra att gälla vid utgången av juni månad 1986.